

УДК 332.121:336.143.2 (043.3)
Вахович І.М., д.е.н., професор
Купира М.І., к.е.н., ст.викладач
Луцький національний технічний університет

ОПТИМІЗАЦІЯ ЕКОНОМІЧНОЇ СТРУКТУРИ РЕГІОНІВ У СИСТЕМІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ

У статті розглядаються методичні засади оптимізації економічної структури регіонів у системі забезпечення соціально-економічної безпеки. Зокрема, систематизовано інструменти стимулювання інноваційної активності суб'єктів господарювання депресивного регіону, як передумови формування структурної політики постіндустріального типу, що передбачають систему фінансово-економічних та інституційних інструментів та забезпечують єдність структурної та інноваційної регіональної політики.

Вахович І.М., Купира М.І.

ОПТИМИЗАЦИЯ ЭКОНОМИЧЕСКОЙ СТРУКТУРЫ РЕГИОНОВ В СИСТЕМЕ ОБЕСПЕЧЕНИЯ СОЦИАЛЬНО-ЭКОНОМИЧЕСКОЙ БЕЗОПАСНОСТИ

В статье рассматриваются методические основы оптимизации экономической структуры регионов в системе обеспечения социально-экономической безопасности. В частности, систематизированы инструменты стимулирования инновационной активности субъектов хозяйствования депрессивного региона, как предпосылки формирования структурной политики постиндустриального типа, предусматривающие систему финансово-экономических и институциональных инструментов и обеспечивают единство структурной и инновационной региональной политики.

Vakhovych I., Kupyra M

OPTIMIZATION OF THE ECONOMIC STRUCTURE OF THE REGIONS IN THE SYSTEM OF PROVIDING SOCIO-ECONOMIC SECURITY

In the article the methodological bases of optimization the economic structure of regions in support in the socio-economic security. In particular, systematic tools of stimulation the innovative activity of economic entities the depressed region, as a prerequisites for the formation of structural policy of postindustrial type, provide a system of financial-economic and institutional instruments and provide unity of structural and innovative regional policy.

Постановка проблеми у загальному вигляді і її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями. Соціально-економічний розвиток регіонів визначається низкою факторів, серед яких особливо вирізняється фактор економічної структури, адже види економічної діяльності, що превалюють у регіоні, у значній мірі визначають його перспективи та фінансову міць. Це зумовлено потенціалом видів економічної діяльності до генерування доданої вартості та забезпечення належного рівня рентабельності, наповнення валютних поступлень, створення робочих місць та ін.

На сучасному етапі розвитку регіони України зіштовхуються з геополітичними викликами різного характеру. Серед цих викликів євроінтеграційні є чи найбільш визначальними, які, з одного боку, створюють соціально-економічні надії та перспективи для сталого розвитку країни і її регіонів, а з іншого, - зумовлюють потребу акумуляції внутрішнього потенціалу країни для гарантування її безпеки та забезпечення конкурентних переваг. У цих умовах від правильності обраних пріоритетів структурної модернізації економіки залежить здатність української економіки зайняти свою нішу у європейській та світовій спільноті.

Тому на сьогодні гостро відчувається потреба в теоретико-методологічних розробках і узагальненнях, а також в практичних рекомендаціях, які б адекватно пояснювали реальний стан сучасного етапу проведення структурних трансформацій не тільки на загальнодержавному, а й, що дуже важливо, на регіональному рівні, і цим

давали певні настанови щодо забезпечення їх ефективності.

Базою для подальшого розгортання досліджень у цій сфері мають стати розробки представників вітчизняних й зарубіжних наукових шкіл, практичну значущість яких визнано науковою спільнотою. Разом з тим, особливості модернізації економіки на регіональному рівні в Україні вимагають запровадження нових напрямів наукових досліджень цієї проблематики. Важливого значення набувають завдання врегулювання та координації стратегій соціально-економічного розвитку країни та її регіонів зі стратегіями проведення системних структурних трансформацій на загальнодержавному та регіональному рівнях. Вирішення цих завдань нерозривно пов'язане з визначенням теоретичних орієнтирів процесів модернізації економіки регіонів країни та розробкою методологічних підходів до програмування й проектування реформ, а також з удосконаленням механізму реалізації структурних змін в умовах активізації процесів євроінтеграції.

Тому при формуванні механізмів підвищення рівня бюджетного забезпечення у системі соціально-економічної безпеки слід враховувати такий важливий аспект, як структура економіки. Особливо актуальним є даний аспект для депресивних регіонів, адже фактично недосконалість структури економіки таких регіонів спричинила їх нерозвиненість та відставання від викликів сучасної цивілізації, що спричинило кризову ситуацію.

Аналіз останніх досліджень, у яких започатковано вирішення проблеми. Значний внесок у систематику і розкриття методичних засад оптимізації економічної структури регіонів зробили Захарченко В.І., Бурлуцька, С. В., Пирог О. В., Федулова Л. І., Латер Ю. С. та інші. В економіці існують різні підходи до виокремлення видів структур та, відповідно, структурних зрушень, основними з яких є: галузева (діяльнісно видова) структура визначає співвідношення між галузями (з 2001 року – видами економічної діяльності за КВЕД) за економічними параметрами у відсотках до підсумку; технологічна структура визначає співвідношення інноваційних та традиційних виробництв у структурі економіки за часткою інноваційної продукції, технологічними укладами та ін.; функціональна структура економіки визначає співвідношення між окремими сегментами ринку та їх складовими в залежності від потреби виявлення такого співвідношення, зокрема: між експортом та імпортом, доходами і витратами, продуктивністю праці і заробітної плати та ін.; територіальна структура визначає співвідношення у розміщенні виробництва та інфраструктури між територіальними (регіональними) утвореннями. Разом з тим, базовою слід вважати галузеву (за видами економічної діяльності) структуру, тоді як усі інші є похідними від неї і в будь-якому випадку передбачають співвідношенням між видами економічної діяльності лише певної групи та між певними територіальними утвореннями.

Цілі статті. Розгляд методичних засад оптимізації економічної структури регіонів у системі забезпечення соціально-економічної безпеки та систематизація інструментів стимулювання інноваційної активності суб'єктів господарювання депресивного регіону, що забезпечують єдність структурної та інноваційної регіональної політики.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Відразу зазначимо, що єдиного рецепту формування оптимальної структури економіки для кожного регіону не існує, що зумовлено природними, кліматичними та економічними передумовами, які визначають можливості та доцільність створення тих чи інших видів діяльності, однак є певні загальні цільові орієнтири, що дозволяють наблизити структуру до оптимального рівня.

При цьому основними критеріями формування такої структури у системі соціально-економічної безпеки регіону, на нашу думку, мають стати:

- економічна ефективність, адже основним критерієм доцільності прийняття усяких економічних рішень має бути співвідношення результату до вкладених ресурсів, що і визначає доцільність нарощення тих видів економічної діяльності, для яких є

передумови зростання такого співвідношення; цей критерій забезпечує і бюджетні надходження;

- екологічна безпечність, адже сучасні виклики розвитку цивілізації порушують гармонійне співіснування у системі «природа-соціум-економіка», що вимагає обов'язкового врахування екологічного фактору при прийнятті економічних рішень та нарощенні виробництв, які передбачають дбайливе ставлення до довкілля;

- конкурентність, адже розвиток конкуренції сприяє формуванню досконалого ринкового середовища, у якому на перший план виходять якість та доступність, що свідчить про доцільність масштабування видів економічної діяльності через розширення суб'єктів економічної діяльності, що і передбачає дані можливості;

- енергоефективність, адже в умовах обмеженості природних ресурсів та енергоносіїв, кожне виробництво повинне здійснюватися за принципами ресурсозбереження, що визначає доцільність його врахування при нарощенні у регіоні усіх видів економічної діяльності;

- соціальна орієнтованість, що повинна проявлятися, на наше переконання, в раціональному співвідношенні між витраченою працею та гідною її оплатою. Важливим напрямком у даному аспекті є запровадження імперативу інклюзивності (соціальної згуртованості, участі та всеохоплення) розвитку регіонів, де кожен житель причетний до прийняття рішень та співучасний;

- раціональність розміщення та збалансованість, адже при формуванні структури економіки слід враховувати не лише економічні вигоди виробників, а й потреби жителів для забезпечення необхідними товарами та послугами.

З врахуванням наведених вище критеріїв, виокремимо основні цільові орієнтири для визначення оптимальної структури економіки регіонів.

В першу чергу, це нарощення виробництв з високим вмістом доданої вартості, адже саме такий підхід забезпечує створення робочих місць, вимагає відповідного розвитку та кваліфікації робочої сили, високотехнологічного обладнання та процесів, тобто стимулює соціально-економічний розвиток як на мікрорівні, так і на рівні регіону та країни в цілому. Результатом нарощення виробництв з високим вмістом доданої вартості є наповнення бюджетів усіх рівнів, забезпечення соціально-економічної безпеки та подолання депресивності регіонів.

Такий висновок підтверджують дослідження Еріка Райнерта у книзі «Як багаті країни забагатіли... і чому бідні країни лишаються бідними» [2], який відстоює думку про важливість переробних виробництв, з високим вмістом доданої вартості, інновацій, що робить багаті країни ще багатшими, тоді як країни «третього світу» зосереджені на сільському господарстві, добувній промисловості, продукти яких експортують, імпортуючи готові вироби. Таким чином відбувається поглиблення диспропорцій між багатими та бідними країнами.

Пов'язаний із попереднім ще один важливий цільовий орієнтир формування оптимальної структури економіки регіону - нарощення видів економічної діяльності, що генерують у собі експортний потенціал. Від такого важливого фактору, як експортний потенціал залежать не лише валютні поступлення та подальше зміцнення національної грошової одиниці, а й рівень інтеграції регіону у світове господарство, інтенсивність зовнішніх економічних зав'язків регіону, визначається місце регіону у системі міжнародного поділу праці.

Важливим напрямком нарощення експортного потенціалу регіону є формування та реалізації регіональної політики імпортозаміщення, що передбачає стимулювання у регіоні тих сфер діяльності, на товари і послуги яких є у регіоні попит, однак їх виробництво є іноземним. Для цього визначається частка імпортованих товарів та послуг у структурі реалізації, та здійснюється пошук шляхів їх заміщення товарами та послугами вітчизняного виробництва.

На важливості державної політики удосконалення технологічної структури регіонального промислового комплексу наголошує і Захарченко В.І., який доводить, що

така політика має бути спрямована на досягнення таких структурних параметрів регіонального промислового комплексу, які, з одного боку, відповідають сучасним (постіндустріальним) стандартам розвинутих країн, а з іншого – враховують специфіку її еволюції та «точки бифуркації» - переходу на нову якість, на новий технологічний рівень [1, с.82].

Таким чином виокремлюється ще один, не менш важливий цільовий орієнтир формування оптимальної структури економіки регіону - нарощення видів економічної діяльності інноваційного спрямування, технологічна модернізація промислового комплексу, що базується на знаннях та інформації. Це дає можливість забезпечувати розвиток економіки відповідно до викликів сучасної цивілізації, забезпечувати конкурентоспроможність не лише товарів та послуг та, відповідно, їх експортну орієнтованість, а й конкурентоспроможність регіонів та країни в цілому. Інноваційний шлях розвитку є невід’ємною та обов’язковою складовою формування позитивного іміджу країни, її регіонів, що забезпечує їх довгострокові перспективи, перспективи інтеграційного курсу України до ЄС.

Окрім окреслених основних цільових орієнтирів формування оптимальної структури економіки регіону (високий вміст ВДВ, експортна орієнтованість, інноваційна спрямованість), для кожного регіону важливим є врахування і природно-кліматичних, і ресурсних, і економічних можливостей налагодження тих видів економічної діяльності, які є традиційними або за якими існують наведені вище передумови.

За дослідженнями робіт Дж.Ліна, професор Захарченко В.І. робить висновок, що національні економіки та їх сегменти, які мають прогресивнішу технологічну структуру (сучасну постіндустріальну), в загальному випадку мають і кращі можливості для подолання кризових явищ, зростання виробництва, зміцнення конкурентоспроможності [1, с.81].

На рис. 1 узагальнено цільові орієнтири формування оптимальної структури економіки регіонів країни у системі соціально-економічної безпеки, що базуються на систематизації наведених вище підходів.

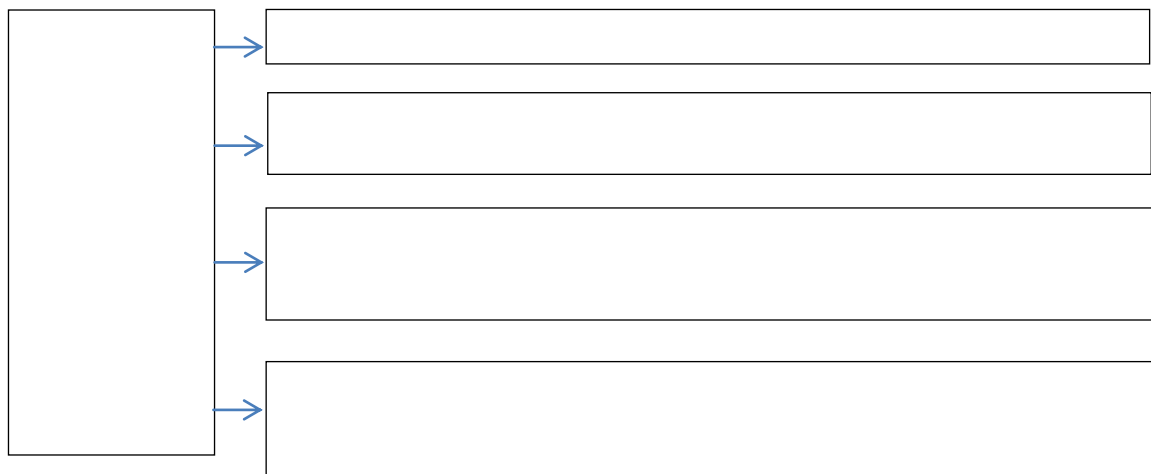

Рис. 1. Цільові орієнтири формування оптимальної структури економіки регіону у системі соціально-економічної безпеки

Фактично, усі вони є взаємопов’язаними, адже інноваційна продукція генерує у собі експортний потенціал та, як правило, містить високу частку доданої вартості. З іншого боку, технологічна модернізація промислового комплексу, що базується на знаннях та інформації, вимагає застосування креативного потенціалу, що відображається на достатньо високій заробітній платі, яка є складовою доданої вартості і т.д.

З метою формування підходів до оптимізації структури економіки регіону, зупинимось на систематизації видів економічної діяльності відповідно до технологічних укладів, у яких їх включено, у хронологічній послідовності (табл. 1).

Таблиця 1

Хронологія та характеристика технологічних укладів [3, с.6]

Характеристика	Номер технологічного укладу			
	Технологічний уклад 3	Технологічний уклад 4	Технологічний уклад 5	Технологічний уклад 6
Період домінування	1880-1930рр.	1930-1980рр.	3 1980-1990рр. по 2030-2040рр.	3 2015-2020 рр. тривалість не відома
Технологічні лідери	Німеччина, США, Велика Британія, Франція, Бельгія, Швейцарія, Нідерланди	США, держави Західної Європи, Японія, СРСР	США, ЄС, Японія	США, ЄС, Японія, Китай, Індія, Бразилія, Росія
Базові галузі	Електротехнічне, важке машинобудування, виробництво та прокат сталі, лінії електропередач, неорганічна хімія	Автомобільне та тракторобудування, кольорова металургія, виробництво товарів тривалого використання, синтетичні матеріали, органічна хімія, виробництво та переробка нафти	Електронна промисловість, обчислювальна, оптиволоконна техніка, програмне забезпечення, телекомунікації, роботобудування, виробництво та переробка газу, інформаційні послуги	Електронна, атомна і електротехнічна промисловість, інформаційно-комунікаційний сектор, верстат-, судно-, авто- і приладобудування, фармацевтична промисловість, сонячна енергетика, ракетно-космічна промисловість, клітинна медицина
Ключовий чинник	Електродвигун, сталь	Двигун внутрішнього згорання	Мікроелектронні компоненти	Нано-, біо-, інформаційно-комунікаційні технології
Ядро технологічного укладу	Сталь, електроенергетика, важке машинобудування, неорганічна хімія	Автомобілебудування, органічна хімія, виробництво та переробка нафти, кольорова металургія	Радари, будівництво трубопроводів, авіаційна промисловість, мікроелектроніка	Світлодіоди, скануючі мікроскопи, нанометрологія, наносистемна техніка, нанофотоніка, наноматеріали, генна інженерія, клітинні технології

За визначенням Організації економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР) структурно стійкою є така національна економіка країни, в якій галузева структура відповідає технологічній структурі [5, с.95]. Відповідно, Пирог О.В. при формуванні механізмів адаптації структури національної економіки України до вимог постіндустріального суспільства узагальнює вимоги постіндустріального суспільства до національних економік (табл. 2).

Вимоги постіндустріального суспільства до національних економік
[5, с.96]

№ з/п	Вимога	Рекомендовані (нормативні) значення
1	Галузева структура національної економіки	20 % – переробні галузі промисловості; 25 % – фінансова сфера; 22 % – сфера послуг; 33 % – інші галузі
2	Технологічна структура національної економіки	20 % – високотехнологічні виробництва; 30 % – середньотехнологічні виробництва; 20 % – середньонизькотехнологічні виробництва; 30 % – низькотехнологічні виробництва
3	Технологічна структура галузей переробної промисловості (у межах 20 % від структури національної економіки)	50 % – сумарна частка високотехнологічних та середньовисокотехнологічних виробництв, з яких: – 20 % – високотехнологічні; – 30 % – середньовисокотехнологічні. 50 % – сумарна частка середньонизькотехнологічних та низькотехнологічних виробництв

Відповідно до визначених вище підходів, дамо оцінку структурі економіки регіонів країни (депресивних та недепресивних) за напрямками:

- оцінка відповідності галузевої структури економіки регіонів постіндустріальному типу;
- оцінка відповідності технологічної структури економіки регіонів постіндустріальному типу.

Оцінку відповідності структури економіки регіонів постіндустріальному типу подано у табл. 3-6.

Для визначення такої відповідності використаємо коефіцієнт Хечмена, який визначається за формулою [1, с.83; 6, с.367]:

$$I_{\text{НАС}} = \frac{1}{\sum \left[\left(\frac{a_i^r}{a_i^N} \right) \times a_i^r \right]} \quad (1)$$

де $I_{\text{НАС}}$ – індекс Хечмена ($0 \leq I_{\text{НАС}} \leq 1$); при наближенні до 1 – структура економіки відповідає еталонній;

a_i^r – фактична частка певного виду економічної діяльності (визначена коефіцієнтом);

a_i^N – еталонна частка певного виду економічної діяльності (визначена коефіцієнтом).

Оцінка відповідності економіки регіонів постіндустріальному типу за галузевою структурою (за валовим випуском)**

Регіони України	Частка сфери економіки, %				Розрахунок коефіцієнта Хечмена
	переробні галузі промисловості	фінансова сфера	сфера послуг	інші галузі	
Рекомендовані значення	20	25	22	33	
Депресивні регіони					
Вінницька	30,0	0,9	29,7	39,4	0,76
Волинська	27,9	1,4	42,3	28,4	0,69
Дніпропетровська	42,9	1,6	27,3	28,2	0,67

продовження таблиці 3

Житомирська	27,4	2,3	37,2	33,1	0,75
Закарпатська	25,1	2,2	49,0	23,8	0,63
Івано-Франківська	19,9	1,8	34,4	44,0	0,76
Луганська*	30,9	1,4	29,0	38,7	0,76
Львівська	25,2	2,0	49,9	23,0	0,62
Одеська	22,0	1,6	53,2	23,2	0,59
Рівненська	24,1	0,9	35,6	39,4	0,75
Тернопільська	21,5	1,6	38,0	38,9	0,74
Харківська	30,0	1,7	39,9	28,4	0,71
Хмельницька	24,5	1,0	31,5	43,0	0,76
Черкаська	35,5	1,2	28,0	35,3	0,73
Чернівецька	13,5	1,8	45,7	38,9	0,67
Чернігівська	22,0	1,3	34,0	42,8	0,76
Недепресивні регіони					
Донецька*	45,1	1,7	28,1	25,0	0,64
Запорізька	49,0	2,4	23,2	25,4	0,61
Київська	32,0	0,8	41,6	25,5	0,67
Кіровоградська	24,0	0,9	31,6	43,5	0,76
Миколаївська	25,5	1,3	38,2	34,9	0,74
Полтавська	31,4	1,6	22,2	44,7	0,75
Сумська	27,3	1,5	32,6	38,6	0,76
Херсонська	20,3	1,7	35,0	43,0	0,75
м. Київ	16,5	6,3	67,1	10,1	0,45

*- без врахування тимчасово окупованих територій

**за даними 2015 року на основі [7]

Рис. 2. Відповідність галузевої структури економіки регіонів еталонній постіндустріальному типу (за коефіцієнтом Хечмена)

Як засвідчують розрахунки, у найбільшій мірі відстає від оптимальної (еталонної) частка фінансової сфери, яка становить в середньому по регіонах України біля 2 %, тоді як лише в місті Київ – 6,3 %. Така ситуація зумовлена високими відсотковими

ставками, що зумовлює низьку інвестиційну активність фінансових установ, наслідком чого є нестача внутрішніх інвестицій для розширення діяльності ефективних виробництв та забезпечення бюджетоспроможності та соціально-економічного розвитку регіонів в цілому.

Нестача переробних виробництв спостерігається в Івано-Франківській, Чернівецькій областях та м.Київ.

Частка сфери послуг за усіма регіонами перевищує еталонне значення, що свідчить про постіндустріальну спрямованість економіки регіонів країни. У найменшій мірі дана частка представлена у Полтавській області (22,2% при еталоні у 22 %), яка за розрахунками є єдиною, що знаходиться у зоні безпеки за економічними параметрами. Найвищою є частка сфери послуг у м.Київ, що зумовлено значною часткою послуг державного управління та адміністрування.

Нестача за часткою інших галузей спостерігається у Волинській, Дніпропетровській, Закарпатській, Львівській, Одеській, Харківській, Донецькій, Запорізькій, Київській областях та м. Київ, що свідчить про незначну диверсифікацію видів економічної діяльності у цих регіонах.

Розрахунок відповідності галузевої структури економіки регіонів еталонній (за коефіцієнтом Хечмена) показав, що найвищий рівень відповідності (у 76 %) спостерігається у Вінницькій, Івано-Франківській, Луганській, Хмельницькій, Чернігівській, Кіровоградській, Сумській областях.

Найнижчою є відповідність галузевої структури еталонній у м.Київ, Донецькій, Запорізькій, Львівській, Закарпатській областях, що вимагає врахування даної проблеми при формуванні стратегій розвитку цих регіонів.

Загалом слід відмітити, що регіони не є значно диверсифікованими за галузевою структурою відповідності еталонному значенню постіндустріального типу. Більше того, для депресивних та недепресивних регіонів спостерігається як перевищення частки певних видів економічної діяльності, так і нестача.

Оцінка відповідності економіки регіонів постіндустріальному типу за технологічною структурою подана у табл. 4.

Як засвідчують дані таблиці, більшості регіонів України притаманна структура економіки, що відповідає низькому (III) технологічному укладу, що є несприятливим фактором і бюджетного забезпечення регіонів, і рівня соціально-економічної безпеки, і рівня соціально-економічної депресивності. Більше того, подальше зволікання з цим фактом у найближчий час спричинятиме негативні тенденції подальшого розвитку регіонів країни, конкурентоспроможності та місця у міжнародному поділі праці.

Враховуючи результати проведеного дослідження та стратегічну важливість для регіонів країни сформувані подальші орієнтири їх розвитку, спробуємо окреслити основні напрямки подолання депресивності регіонів на основі забезпечення єдності структурної та інноваційної політики.

На нашу думку, для вирішення поставленого завдання слід враховувати основні перешкоди для переходу регіонів країни до постіндустріального типу, які слід згрупувати за блоками:

- інституційні, що визначають недостатню увагу органів влади різних рівнів до пошуку шляхів збільшення доданої вартості, що створюється в інноваційному секторі і за допомогою інноваційної активності традиційних сфер економічної діяльності;

- кадрові, що визначаються не стільки низькою якістю робочої сили, скільки низькою її оплатою;

- інвестиційні, що визначаються низькою інвестиційною активністю започаткування масштабних інноваційних проектів, особливо в депресивних регіонах;

- інфляційні, що визначають надто високі ставки за кредитними ресурсами, що обмежує фінансові можливості нарощення інноваційної активності.

Таблиця 4

Оцінка відповідності економіки регіонів постіндустріальному типу за технологічною структурою**

Регіони України	Технологічний уклад				Розрахунок коефіцієнта Хечмена
	Високий (IV)	Середньовисокий (IV)	Середньонизький (III)	Низький (III)	
Рекомендовані значення	20	30	20	30	
Вінницька	1,1	5,6	6,4	86,9	0,39
Волинська	0,2	18,2	10,1	71,5	0,54
Дніпропетровська	0,0	8,8	65,0	26,2	0,42
Донецька*	0,2	5,1	66,9	27,8	0,40
Житомирська	2,1	7,6	26,7	63,6	0,58
Закарпатська	5,1	38,9	5,1	50,9	0,72
Запорізька	1,0	15,4	44,4	39,2	0,63
Івано-Франківська	0,1	9,8	21,0	69,1	0,54
Київська	1,9	9,4	23,9	64,8	0,58
Кіровоградська	0,1	9,9	22,2	67,8	0,55
Луганська*	...	13,1	...	23,9	...
Львівська	2,1	8,6	22,3	67,0	0,56
Миколаївська	0,3	14,0	21,9	63,8	0,60
Одеська	1,8	26,4	10,0	61,8	0,64
Полтавська	0,3	7,5	51,1	41,1	0,53
Рівненська	0,3	18,3	17,5	63,9	0,62
Сумська	1,4	23,8	40,5	34,3	0,71
Тернопільська	1,7	13,8	15,8	68,7	0,57
Харківська	3,5	13,6	29,8	53,1	0,69
Херсонська	0,4	7,5	13,7	78,4	0,46
Хмельницька	2,1	7,3	24,1	66,5	0,56
Черкаська	4,1	21,5	4,5	69,9	0,56
Чернівецька	3,1	4,1	12,8	80,0	0,45
Чернігівська	0,6	4,6	14,2	80,6	0,44
м. Київ	4,3	3,0	6,5	86,2	0,40

*- без врахування тимчасово окупованих територій

**за даними 2015 року на основі [1, с.82]

Систематизація наукових підходів, закордонного досвіду стимулювання інноваційної активності дозволяє виокремити інструменти стимулювання, які доцільно використовувати для покращення інноваційного клімату у регіонах нашої країни, подані на рис. 3.

Як свідчать дані рисунку, нами виокремлено два основні типи інструментів стимулювання: фінансово-економічні та інституційні.

Серед фінансово-економічних нами виокремлюються такі групи інструментів: бюджетні, податкові, кредитні та страхові, що у сукупності дозволяють зацікавити регіони країни та суб'єктів господарювання до інноваційної активності. Бюджетні інструменти при цьому здійснюють пряму дію на суб'єктів діяльності шляхом надання субсидій та дотацій на підтримку наукової діяльності, фінансування заходів національних та регіональних програм підтримки інновацій, отримання фінансування від міжнародних та державних грантових програм.

Пряму дію здійснюють і податкові інструменти, які передбачають застосування преференційного податкового режиму, відстрочку податкових платежів, пільгове ввізне мито на високотехнологічне обладнання, пільгове оподаткування інноваційних підприємств.

Кредитні інструменти стимулювання інноваційної активності передбачають надання державних кредитів, компенсацію державою відсоткових ставок комерційних кредитів для інноваційно активних підприємств, пільгові відсоткові ставки, пільгові лізинг та селенг за участю держави, концесію та інше.

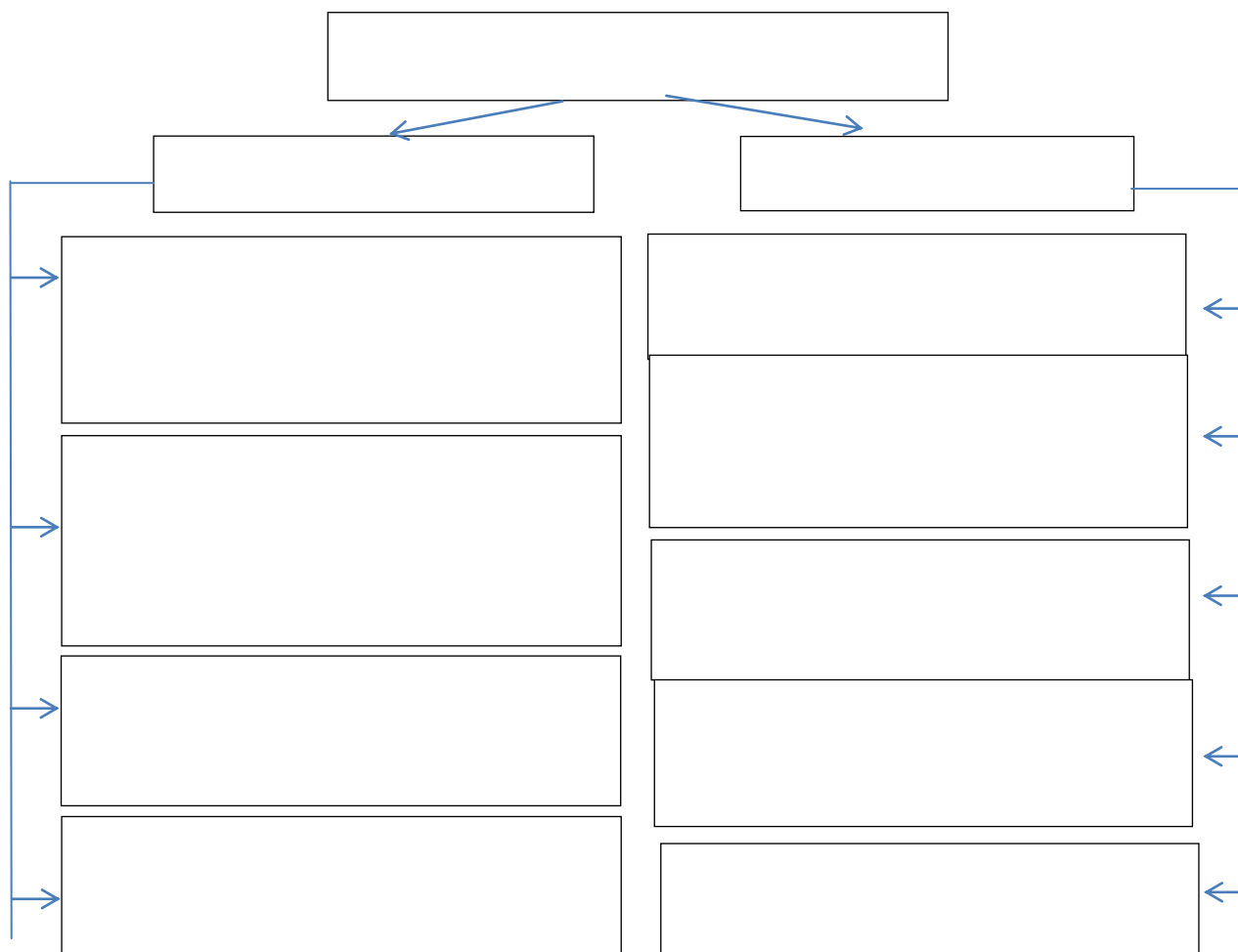

Рис. 3. Систематизація інструментів стимулювання інноваційної активності

Страхові інструменти передбачають гарантування державою повернення інноваційних кредитів, інвестиційних вкладів в інноваційні підприємства, венчурний бізнес.

Інституційні інструменти поділяються на: програмні, законодавчо-правові, державного замовлення, інфраструктурні та протекціоністські, які у поєднанні з фінансово-економічними створюють передумови для активізації інноваційної діяльності. Програмні інструменти передбачають формування та реалізацію національних та регіональних інноваційних стратегій та програм. Законодавчо-правові передбачають заходи з подолання адміністративно-бюрократичних бар'єрів при створенні та функціонуванні підприємницьких структур інноваційного типу, правову охорону винаходів, патентну прозорість, допомогу у просуванні інноваційної продукції на зовнішній ринок.

Інструменти державного замовлення передбачають виділення фінансів на винаходи, НДДКР, інноваційну продукцію, високотехнологічне обладнання та процеси, підготовку кадрів вищої кваліфікації.

Інфраструктурні інструменти передбачають створення інноваційних парків, технополісів, інноваційних бізнес-інкубаторів та інших інфраструктурних об'єктів

інноваційного типу, які створюватимуть умови для генерування та реалізації інноваційних ідей.

Система протекціоністських інструментів передбачає ліцензування імпорту, контроль за цінами, коригування тарифів та квот, що у поєднанні з фінансово-економічними інструментами захищатиме та підтримуватиме національного товаровиробника інноваційної продукції та стимулюватиме його до запровадження інновацій.

Таким чином, формування оптимальної структури економіки регіонів, що відповідає постіндустріальному типу розвитку, можливе шляхом застосування системи інструментів стимулювання інноваційної активності, які у комплексі дозволять забезпечити соціально-економічну безпеку регіонів країни на основі підвищення їх конкурентоспроможності та створення сучасного інноваційно спрямованого промислового комплексу.

Список використаних джерел:

1. Захарченко В.І. Трансформація технологічної структури регіональних промислових комплексів у контексті постіндустріального розвитку України/В.І.Захарченко//Формування ринкових відносин в Україні. - № 1 (188). - 2017. - с.79-89.
2. Райнерт Ерік. Як багаті країни забагатіли... і чому бідні країни лишаються бідними // Ерік Райнерт. - К.: Темпора, 2015. - 444 с.
3. Латер Ю. С. Сучасна структура виробництва України в контексті розвитку технологічних способів виробництва і технологічних укладів / Ю. С. Латер // Вісник Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Економічні науки. - Кам'янець-Подільський : Кам'янець-Поділ. нац. ун-т ім. І. Огієнка, РВВ, 2010. - Вип. 3. - С. 3-9.
4. Федулова Л. І. Інноваційна економіка [Текст] : підручник / Любов Іванівна Федулова. - К.: Либідь, 2006. - 480 с.
5. Пирог О. В. Адаптація структури національної економіки України до вимог постіндустріального суспільства/ О. В. Пирог //Вісник НУ «Львівська політехніка»: Проблеми економіки та управління. - 2011. - № 698. - с.93-103.
6. Бурлуцька, С. В. Формування стратегії забезпечення пружності сталого розвитку національної економіки [Текст] : Дис. ...д-ра екон. наук / Бурлуцька С. В. ; 08.00.03 - економіка та упр. нац. госп-вом. - Краматорськ : ДДМА, 2016. - 484 с.
7. Статистичний збірник "Валовий регіональний продукт 2015 році". Державна служба статистики України. - Київ. - 2017. - 137 с.
8. Парфенова М.В. Формы, методы и инструменты стимулирования инновационной деятельности: сущность, терминология, способы систематизации / М.В. Парфенова // ИнВестРегион. - № 1. - 2013. - С. 47- 53.
9. Бюджетний кодекс України: Закон України від 8 липня 2010 р. № 2456-VI.
10. Роменська К.М. Бюджетний процес на місцевому рівні та його удосконалення/ К.М.Роменська //Фінансовий простір. - № 1 (25). - 2017. - с.98-101.
11. Лисяк Л.В., Роменська К.М. Ефективність використання коштів місцевих бюджетів України : монографія. - Дніпропетровськ: УМСФ, 2015. - 232 с.
12. Вахович І.М. Фінансова політика сталого розвитку регіону: теоретико-методологічні та прикладні засади: Монографія. - Луцьк, ЛДТУ, 2007. - 496 с.

УДК 336.1:352

Вівчар О.Й., к.е.н., доцент

Курило О.Б., к.е.н.

Синютка Н.Г., к.е.н.

Національний університет «Львівська Політехніка»

ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЯ В УКРАЇНІ: СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ ПРОВАДЖЕННЯ РЕФОРМИ

Визначено теоретичні аспекти дослідження процесу децентралізації. Обґрунтовано важливість подальшого впровадження децентралізації у процесі реформування місцевого самоврядування. Проаналізовано динаміку бюджетних показників територіальних громад, до їх входження до складу добровільно об'єднаних територіальних громад та після об'єднання. Розглянуто основні практичні завдання щодо подальшого реформування бюджетних відносин на місцевому рівні.

Ключові слова: децентралізація, місцеве самоврядування, місцевий бюджет, державний бюджет, реформа, регіональний розвиток, економічне зростання, територіальна громада.

Vivchar O., Kurylo O., Synyutka N.